

Utjecaj emocija na komunikacioni proces i interakciju između učenika i nastavnika u školi

Senida Ćosić, Redžo Čaušević, Jasmina Mihić

SAŽETAK: U ovom istraživanju je dokazano da su dominantne emocije opuštenost, ispunjenost i zadovoljstvo i da u nastavi dominiraju pozitivne emocije. Emocije nisu samo dio odgojno-obrazovne klime, nego i suština odgojno-obrazovnog procesa. One su dio verbalne, ali i neverbalne komunikacije, predmet su učenja putem umjetnosti i ukupnih ljudskih odnosa. Postavili smo pet problema i naveli pet hipoteza na kojima smo zasnovali istraživanje unutar sljedećih mjernih instrumenata: prvi dio upitnika odnosi se na ispitivanje sociodemografskih karakteristika ispitanika, u kojem smo dobili osnovne podatke o ispitanicima na osnovu kojih smo utvrdili da se emocionalna stanja pojedinih učenika djelimično razlikuju prema pojedinim obilježjima ispitanika; zatim, standardizirani test prilagođen temi rada UES, koji smo koristili za mjerenje emocionalnih stanja kod učenika (pozitivna ili negativna); i posljednji dio upitnika gdje smo pomoću Likertove skale ispitivali stavove učesnika i komunikaciju nastavnika s učenicima, koji se nalazi u sklopu upitnika USR korištenog za ocjenjivanje stila rada nastavnika, dok smo UVK i UNK koristili za procjenjivanje komunikacije nastavnika s učenikom (verbalna i neverbalna), i UOU koji smo koristili za utvrđivanje opterećenosti u školama.

Istraživanje je provedeno na učenicima devetih razreda Osnovne škole „Bijelo Polje“ Potoci i učenicima trećeg srednje razreda Srednje medicinske škole u Mostaru, u toku mjeseca februara i marta, 2019. godine u Mostaru (N=114).

Rezultati istraživanja ukazuju na to da u nastavi dominiraju pozitivna emocionalna stanja, te na taj način učenici dokazuju da su zadovoljni nastavom, učenjem, razrednom klimom i svime što podrazumijeva nastavni proces. To kakvo je zapravo naše emocionalno stanje u datom trenutku utjecat će na sve ostale faktore tokom nastave, kao i na našu komunikaciju i interakciju sa nastavnicima te uključenost u nastavu. Učenici smatraju da nastavnici podjednako koriste i demokratski i autokratski stil rada, tj. da se ponašaju onako kako zahtijeva dati trenutak. U radu s učenicima nastavnici podjednako koriste i verbalnu i neverbalnu komunikaciju, što vodi uspješnoj saradnji, ali rezultati su pokazali da je opterećenje u školama povećano, što možemo povezati s našim uzorkom istraživanja.

Ključne riječi: *emocije, učenici, nastavnici, komunikacija, interakcija, nastavni proces*

Influence of Emotions on the Communication Process and Interaction Between Students and Teachers in School

ABSTRACT: In this research it's proven that dominant emotions are relaxation, fulfillment and satisfaction, and that the dominant emotions are positive. Emotions aren't only part of the educational conditions but also the essence of the educational process. They are the part of verbal, but also of the non-verbal communication, and subject of learning through the art, and total human relations. For the purpose of conducting this problem, we have set five problems and quoted five hypothesis that whole research is based on within next measuring instruments: First part of the questionnaire is related to questioning socio-demographic characteristics of the respondents, in which we got basic data about them and based on them we have determined that the emotional conditions of some students are partially different towards some features of the respondents; then we had standardised test adjusted to the theme of the work UES, that we used for the measurement of the emotional conditions with students (positive or negative); and the last part of the questionnaire where we used Likert scale to question attitudes of the contestants and communication of the professors and students, that is part of the questionnaire USR that we used to evaluate style of the work of the professors. UVK and UNK that we used to estimate the communication of the professor and student (verbal and non-verbal), and UOU that we used to determine overload in schools.

Research has been made with ninth graders in Primary school „Bijelo Polje“ Potoci and students of the third grade in Medical High School in Mostar, during the month of February and March 2019 in Mostar (N=114).

Results of this research are showing that dominant emotions in education are positive, and in that way students are showing that they are satisfied with their education, class relations and everything that educational process means. What is our emotional condition in exact moment will affect all the other factors during the education, and also our communication and interaction with professors, and also our involvement in education. The way their professors work they think their professors use both the democratic and autocratic style of work which means that they are acting how does the exact moment asks. In their work with students professors used the same way verbal and non-verbal

communication that leads to successful cooperation. But the results showed that the overload in schools is increasing, that we can relate to reason of our research.

Keywords: *emotions, students, professors, communication, interaction, teaching process*

UVOD

Emocionalna inteligencija je skup kompetencija kojima se prepoznaju, izražavaju i razumijevaju vlastite i tuđe emocije s ciljem bolje komunikacije, donošenja dobrih odluka, određivanja životnih prioriteta, motiviranja sebe i održavanja dobrih međuljudskih odnosa (Chabot, Chabot, 2009). Iako nedovoljno istražen i relativno nov pojam, za emocionalnu inteligenciju i emocionalne vještine sve se više smatra da u velikoj mjeri određuju uspješnost i zadovoljstvo životom.

Naziv emocionalna inteligencija potječe od dvojice američkih psihologa Petera Saloveya i Johna Mayera koji su jednim izrazom željeli iskazati ljudske osobine kao što su suosjećanje, samopouzdanje i kontrola osjećaja (Weisbach, Dachs, 1999).

Emocionalna inteligencija uključuje sposobnost preciznog uočavanja, procjene i izražavanja emocija; sposobnost pristupa i/ili priziva osjećaja kad oni olakšavaju razmišljanje; sposobnost razumijevanja emocija i emocionalnih spoznaja te sposobnost regulacije emocija s ciljem pomaganja emocionalnom i intelektualnom razvitku (Salovey, Sluyter, 1999).

Emocije općenito, pa tako i učeničke, mogu se posmatrati kao višestruki koordinirani procesi psiholoških podsistema, koji uključuju afektivne, kognitivne, motivacijske, ekspresivne i periferne fiziološke procese. (Damasio, 2004; prema Pekrun, 2006).

Emocije su u nastavi prisutne i kao ozračje koje nazivamo emocionalnom klimom koja može biti ugodna ili neugodna. Uz emocije se ponekad vezuje i konativni ili voljni aspekt, koji je također emotivno snažno obojen pa se ponekad govori o pozitivnim i negativnim emocijama, ali tu se više radi o stavovima koji su uvijek popraćeni emocijama. U literaturi se navodi da je emocija uvijek usmjerena nekom važnom cilju, jer ukoliko događaj nije usmjeren važnom cilju, izostaje emocija. Razmišljajući o emocijama u nastavi, pitamo se kakvu funkciju one imaju kod učenika. Odgovor proizlazi iz njihove želje za što uspješnijim završetkom školovanja. Uspješna nastava će kod njih izazivati ugodu i radost, jer će ono što je prikazano moći upotrijebiti u životu. Uz emocije dolaze i razne tjelesne pojave kao ubrzani rad srca, drhtanje ruku, znojenje i slično. Dakle: „Emocije povezuju ono što nam je važno sa svijetom ljudi, stvari i događaja”. (Oatley i Jenkins, 2003, str.122)

Istraživanja interakcije nastavnik-učenik jasno su pokazala da je vrsta i kvalitet ostvarene interakcije u razredu povezan s ishodima učenja (Huitt, 2003). Boekaerts i Cascallar (2006) i Zimmerman (1989) saglasni su da je interakcija koju učenici ostvaruju s vršnjacima i nastavnicima u razredu ključna za razvoj samoregulacijskih vještina. Štoviše, Wang, Heartel i Walberg (1993) ističu da skupina varijabli koje uključuju rukovođenje razredom, socijalne interakcije između nastavnika i učenika, poučavanje, razrednu

klimu, akademske interakcije, procjenjivanje i razrednu implementaciju i podršku, imaju gotovo jednak utjecaj na učenje kao i sposobnosti učenika.

U ovom će se radu pokušati odrediti koja emocionalna stanja su dominantnija od onih koja učenici doživljavaju tokom nastavnog procesa, te istražiti značaj emocija kao sredstva komunikacije i interakcije u nastavnom procesu.

Komunikacija i emocije

Komunikacija (latinski communication: priopćivanje, razgovor).

(Izvor:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32686>
dostupno: 2.3.2019.god.)

U komunikologiji se komunikacija definira kao razmjena znakova i kombinacija znakova među ljudima (društvena komunikacija), životinjama (životinjska komunikacija), u živim organizmima i tehničkim sistemima, odnosno među njima (tehnička ili mašinska komunikacija). U tehničkom značenju komunikacija je prijenos informacija, ali društvena komunikacija nije jednostavna poput „transporta robe”, kao što je to naglašavao Robert E. Park, nego je ovdje riječ o međusobnom posredovanju značenja u zajedničkom sistemu simbola koje je povezano s čovjekovim mišljenjem. Prema I. Kantu, misliti se ne može drugačije nego u zajednici s drugima, i upravo misliti u zajednici s drugima suština je društvene komunikacije.

(Izvor:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32686>
dostupno: 2.3.2019.god.)

Svaka komunikacija ima svoj sadržajni (predmetni) i odnosni aspekt. Prisutni su u svakoj komunikaciji koja se odvija između dvoje ili više ljudi. Sultz von Thun (2005) za predmetni aspekt smatra ono što je „eksplicitno” izrečeno i u profesionalnom kontekstu bi trebalo da ima primarnu ulogu. Naime, ljudi koji zajedno obavljaju neke poslove ili djeluju unutar tima trebalo bi da se fokusiraju na predmet komunikacije, a ne na odnose kakve međusobno imaju. Nasuprot sadržajnom aspektu poruke stoji odnosni aspekt koji je slabije osviješten i prenosi se „implicitno”. Čim stupimo u komunikaciju i nekog oslovimo, dajemo mu svojim neverbalnim znakovima (boja glasa, stav tijela, pogled i sl.) do znanja šta o njemu mislimo i na koji način se odnosimo prema njemu (Pletenac, 2013). Glavne su faze društvenog komunikacijskoga procesa kodiranje, prijenos i dekodiranje (tumačenje) znaka (poruke). Nasuprot transmisijskim modelima komuniciranja kao „prijenosa informacija”, ovdje je naglasak na otvorenosti značenja (višeznačnosti) poruke, koju različiti pošiljatelji u različitim okolnostima mogu različito registrirati i razumjeti.

Emocije je teško definirati. Ponekad bismo mogli reći da je svaka definicija emocije tačna, budući da je svako opisuje u odnosu na svoje emocionalno stanje i na vlastiti doživljaj emocije. Postoji više definicija koje

opisuju pojam emocija, a ovdje izdvajamo onu koju su dali Oatley i Jenkins (2003, str.93): „Emocija je obično izazvana svjesnim ili nesvjesnim vrednovanjem nekog događaja bitnog za neki važan cilj; emocija se osjeća kao pozitivna kad se cilj ostvaruje, a kao negativna kad je ostvarivanje cilja zapriječeno.“

Oatley i Jenkins (2003) vide emocije kao samo središte duševnog života ljudi, odnosno kao strukture „koje upravljaju našim životom, osobito našim odnosima s drugima“ (2003, 124). Emocije su duševna stanja obično izazvana događajima koji su čovjeku važni, a koja uključuju svjesno stanje duha s prepoznatljivom kvalitetom osjećaja usmjerenog prema nekom objektu, određene vrste tjelesnih promjena, prepoznatljiv izraz lica, boje glasa i gesta te spremnost na određeno djelovanje (Oatley i Jenkins, 2003).

Mnogi autori (Goleman, 1997; Chabot i Chabot, 2009) navode da i korijen riječi emocija (lat. motere), znači „kretati se“, prema čemu bismo mogli zaključiti da svaka emocija podrazumijeva sklonost djelovanju.

Danas je poznato da su emocije „generator kognicije“ (Greenspan i Benderly, 1997) te da nastava treba podsticati i razvijati emocionalnu inteligenciju djece.

Postoji više od stotinu emocija kao i njihove mješavine, mutacije, varijacije i nijanse.

METODOLOŠKI OKVIR RADA

Naučni cilj istraživanja jeste identificiranje emocionalnih stanja kod učenika u nastavnom procesu, te naglašavanje značaja emocija kao sredstva komunikacije i interakcije između učenika i nastavnika. Mnoga istraživanja su pokazala kako uspješno vođenje nastave jeste ono koje uključuje pozitivnije emocije, demokratski odnos nastavnika s učenicima te se na taj način i ostvaruje uspješna komunikacija i interakcija; i da se zajedno sa svim tim postižu savršeni rezultati i dobar uspjeh učenika.

Društveni cilj istraživanja je razmotriti primjenjivost dobivenih podataka i činjenica kao smjernice koje mogu pomoći u poboljšanju rada, postizanju uspješnije i kvalitetnije interakcije i komunikacije između učenika i nastavnika u nastavnom procesu, unapređenju odnosa među njima i rada na njihovom uspjehu i usavršavanju, kao i povoljne razredne klime.

Problem istraživanja jest utvrđivanje emocionalnih stanja, kao i značaj komunikacije i interakcije tokom nastavnog procesa. Akcenat je na istraživanju i utvrđivanju povezanosti emocionalnih stanja sa komunikacijom i interakcijom s obzirom na spol, razred, ocjenu općeg uspjeha iz prethodnog razreda i školu pohađanja.

U skladu s ciljevima istraživanja formulisane su i sljedeće hipoteze:

- H1. Pretpostavljamo da tokom nastavnog procesa preovladavaju pozitivna emocionalna stanja.
- H2. Pretpostavljamo da će se emocionalna stanja pojedinih učenika razlikovati prema pojedinim obilježjima ispitanika.
- H3. Pretpostavljamo da će stil rada nastavnika od strane učenika biti ocijenjen kao demokratski.

H4. Pretpostavljamo da će učenici podjednako procijeniti komunikaciju nastavnika s učenicima (verbalnu i neverbalnu).

H5. Pretpostavlja se da će opterećenost učenika u školama biti povećana, mada postoji i mogućnost podijeljenih mišljenja.

Uzorak našeg istraživanja izabran je iz populacije učenika Osnovne škole "Bijelo Polje" Potoci i Srednje medicinske škole Mostar. Ispitanici su učenici 9. razreda Osnovne škole "Bijelo Polje" Potoci i učenici 3. razreda Srednje medicinske škole Mostar. Ukupan broj ispitanih učenika je bio 114 (N=114), od toga 54 (N=54) učenika Osnovne škole "Bijelo Polje" Potoci i 60 (N=60) učenika Srednje medicinske škole u Mostaru.

Instrumentarij

1. Upitnik za prikupljanje podataka o sociodemografskim karakteristikama ispitanika (spol, razred, ocjena općeg uspjeha iz prethodnog razreda, škola koju učenici pohađaju) koji je konstruiran za potrebe ovoga istraživanja,
2. Upitnik emocionalnih stanja UES – standardizovani test, prilagođen temi rada i daje procjenu emocionalnih stanja (pozitivna ili negativna). Upitnik se sastoji od 18 tvrdnji, i 10 emocija, a zadatak ispitanika je bio da procijene koja emocija po njima najbolje opisuje datu tvrdnju, tj. kako se ispitanici osjećaju u vezi s datom tvrdnjom.
3. Upitnik stila rada nastavnika USR – koji sadrži čestice kojima ispitanici procjenjuju stil rada nastavnika. Ispitanik na Likertovoj skali od pet stupnjeva slaganja procjenjuje u kojoj se mjeri svaka od 15 čestica odnosi na njega.
4. Upitnik verbalne i neverbalne komunikacije između učenika i nastavnika UVK i UNK – koji sadrži čestice kojima ispitanici procjenjuju oblik komunikacije kojim se nastavnici služe u nastavnom procesu. Ispitanik na Likertovoj skali od pet stupnjeva slaganja, procjenjuje u kojoj se mjeri svaka od 20 čestica odnosi na njega.
5. Upitnik opterećenosti učenika u školama UOU – koji sadrži čestice kojima ispitanici procjenjuju opterećenost u školi kao i odnos nastavnika prema njima. Ispitanik na Likertovoj skali od pet stepeni procjenjuje u kojoj se mjeri svaka od 10 čestica odnosi na njega.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Pošto je naš prvi zadatak bio da utvrdimo koja emocionalna stanja više dominiraju tokom nastavnog procesa (pozitivna ili negativna), a hipoteza nam je glasila „H1. Pretpostavljamo da tokom nastavnog procesa dominiraju pozitivna emocionalna stanja“, analizom deskriptivne statistike izračunali smo mod koji nam govori koji se rezultat u jednoj distribuciji podataka najčešće pojavljuje. Na tabeli 1 ćemo vidjeti koja to emocionalna stanja najčešće dominiraju kod ispitanika u odnosu na ponuđene tvrdnje.

Tabela 1. Ponuđene tvrdnje i emocionalna stanja

U komunikaciji s nastavnikom osjećam se	Opuštenost
Kad se nastavnik/ica naljuti na mene osjećam	Opuštenost
Dok odgovaram osjećam	Trema
Prilikom izrade kontrolnih radova osjećam	Trema
Prilikom rada u grupi osjećam	Opuštenost
Kad zaboravim uraditi domaći zadatak osjećam	Opuštenost
Kad zaboravim školski pribor osjećam	Opuštenost
Kad ne pročitam lekturu osjećam	Strah
Kad dobijem visoku ocjenu osjećam	Ispunjenost
Kad me nastavnik/ica pohvali osjećam	Ispunjenost
Kad uradim domaći zadatak osjećam	Opuštenost
Kad pročitam lekturu osjećam	Ispunjenost
U nepravednom odnosu nastavnika prema mom drugu osjećam	Ljuttja
Kad nastavnik pohvali mog druga osjećam	Zadovoljstvo
Kad naučim nešto novo od nastavnika osjećam	Zadovoljstvo
Na času osjećam	Dosada
Prilikom obrade novog gradiva osjećam	Radoznalost
Kad sam aktivan na času osjećam	Zadovoljstvo

S obzirom da je naš drugi zadatak bio da utvrdimo da li će se emocionalna stanja znatno razlikovati prema pojedinim obilježjima ispitanika, a druga hipoteza je glasila "H2. Pretpostavljamo da će se emocionalna stanja pojedinih učenika razlikovati prema pojedinim obilježjima ispitanika" i za prvo obilježje smo odabrali spol ispitanika, iskoristili smo Mann-Whitney Test kako bismo provjerili postoji li statistički značajna razlika u procjeni emocionalnih stanja između ispitanika muškog i ženskog spola. Utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike (0,170) između ispitanika muškog i ženskog spola u procjeni emocionalnih stanja, što se može vidjeti na tabeli 2. Na osnovu toga možemo reći da su ispitanici ženskog spola osjetljivijeg karaktera, osjećajnije su osobe i da su razumnije u mnogim pogledima po pitanju emocija u odnosu na muškarce.

Tabela 2. Mann Whitney Test s obzirom na spol

UES	Spol	N	Mann-Whitney U
	M	43	
Z	71		
Total	114	0,170	

Drugo obilježje jeste razred koji ispitanici pohađaju, gdje smo također kao statistički postupak koristili Mann-Whitney Test kako bismo provjerili postoji li statistički značajna razlika u procjeni emocionalnih stanja između ispitanika 9. razreda osnovne i 3. razreda srednje škole. Utvrđeno je da ne postoji statistički značajna razlika (0,932) u procjeni emocionalnih stanja između ispitanika 9. i 3. razreda, što se može vidjeti na tabeli 3.

Tabela 3. Mann Whitney Test s obzirom na razred koji ispitanici pohađaju

UES	Razred	N	Mann-Whitney U
	9.	54	
3.srednje	60		
Total	114	0,932	

Tabela 3 – Mann Whitney Test s obzirom na razred koji ispitanici pohađaju

Treće obilježje jeste opći uspjeh kojim su ispitanici završili prethodni razred, gdje smo kao statistički postupak koristili Spearmanov koeficijent rang korelacije kako bismo provjerili postoji li statistički

značajna korelacije između emocionalnih stanja i općeg uspjeha. Utvrđeno je da ne postoji statistički značajna korelacija (-0,137) u procjeni emocionalnih stanja i općeg uspjeha, kao što možemo vidjeti na tabeli 4.

Tabela 4. Spearmanov koeficijent rang korelacije emocionalnih stanja u odnosu na opći uspjeh ispitanika

Korelacija		ocjena opceg uspjeha	UES
Spearman's rho	ocjena opceg uspjeha	1,000	-.137
	Correlation Coefficient		.146
	Sig. (2-tailed)		
	N	114	114
UES	Correlation Coefficient	-.137	1,000
	Sig. (2-tailed)	.146	
	N	114	114

Četvrto obilježje jeste škola koju ispitanici pohađaju, a i ovdje smo kao statistički postupak koristili Mann Whitney Test kako bismo provjerili postoji li statistički značajna razlika u procjeni emocionalnih stanja između škola koje ispitanici pohađaju. Utvrđeno je da ne postoji statistički značajna povezanost (0,932) u procjeni emocionalnih stanja u odnosu na školu koju ispitanici pohađaju, što se može vidjeti na tabeli 5. Na osnovu rezultata istraživanja možemo vidjeti da je naša druga hipoteza koja glasi da će se emocionalna stanja pojedinih učenika razlikovati prema pojedinim obilježjima ispitanika djelimično potvrđena.

Tabela 4. Mann Whitney Test s obzirom na procjenu emocionalnih stanja u odnosu na školu koju ispitanici pohađaju

UES	Škola pohađanja	N	Mann-Whitney U
	Osnovna škola „Bijelo Polje“ Potoci	54	
Srednja medicinska škola Mostar	60		
Total	114	0,932	

S obzirom da je naš treći zadatak bio da utvrdimo kako učenici procjenjuju stil rada nastavnika (demokratski, autokratski), a treća hipoteza je glasila „H3. Pretpostavljamo da će stil rada nastavnika od strane učenika biti ocijenjen kao demokratski“ te smo analizom deskriptivne statistike izračunali mod koji nam govori koji se rezultat u jednoj distribuciji podataka najčešće pojavljuje. Ispitanici su pored ponuđenih tvrdnja pomoću Likertove skale mogli zaokružiti odgovore (od 1 – uopće se ne slažem do 5 – potpuno se slažem). Na tabeli 5 ćemo vidjeti koji to stil rada nastavnika najčešće dominira kod ispitanika u odnosu na ponuđene tvrdnje.

S obzirom da je naš četvrti zadatak bio da utvrdimo kako učenici procjenjuju komunikaciju nastavnika s učenicima (verbalna i neverbalna), a četvrta hipoteza je glasila „H4. Pretpostavljamo da će učenici podjednako procijeniti komunikaciju nastavnika s učenicima (verbalnu i neverbalnu)“ te smo analizom deskriptivne statistike izračunali mod koji nam govori koji se rezultat u jednoj distribuciji podataka najčešće pojavljuje. Ispitanici su pored ponuđenih tvrdnja pomoću Likertove skale mogli zaokružiti odgovore (od 1 – uopće se ne slažem do 5 – potpuno se slažem). Na tabeli 6 ćemo vidjeti koji to oblik komunikacije nastavnika najčešće dominira kod ispitanika u odnosu na ponuđene tvrdnje (čestice). Čestice su se odnosile na: držanje i govor tijela, facijalnu ekspresiju, usmjerenje pogleda, slušanje, glas nastavnika (blag, grub, glasan, tih, razumljivost), „dodir ohrabrenja“, kretanje, korištenje standardnog književnog jezika,

ponavljanje, samootkrivanje, korištenje humora, reverzibilnost, ireverzibilnost te usklađenost verbalne i neverbalne komunikacije.

Tabela 5. Procjena stila rada nastavnika od strane učenika

Nastavnici se u mojoj školi ponašaju kao...šefovi	5
Nastavnici imaju oštar glas	4
Nastavnici nam naređuju	5
Nastavnici nas prisiljavaju na nešto što nam se ne sviđa	4
Nastavnici ističu da imaju moć (nad učenicima)	4
Nastavnici nam nameću svoja mišljenja	5
Nastavnici nas često kritiziraju	4
Nastavnici nas kažnjavaju (dodatne zadaće, testovi i sl.)	4
Nastavnici na času samo izlože gradivo (bez da komuniciraju s nama za vrijeme časa)	1
Nastavnici imaju ljubazan glas	4
Nastavnici nas potiču na rad	4
Nastavnici prihvataju naša mišljenja	4
Nastavnici nam rado pomažu (oko zadataka, projekata i sl.)	4
Nastavnici na času za vrijeme iznošenja gradiva komuniciraju s nama (postavljaju nam pitanja i sl.)	4
Nastavnici pokazuju suosjećanje kada imamo neki problem	4

Tabela 6. Procjena komunikacije nastavnika (verbalna i neverbalna)

Držanje i govor tijela koji ima nastavnik ukazuje da je opušten i otvoren za suradnju (npr. nastavniku su za vrijeme izlaganja gradiva ruke raširene, dlanove drži prema gore i sl.)	4
Nastavnici imaju osmijeh na licu za vrijeme nastave	4
Nastavnici imaju ozbiljan izraz lica za vrijeme nastave	4
Nastavnici gledaju učenike u oči kada im se obraćaju	5
Nastavnici slušaju učenike kada im nešto govore	4
Nastavnici govore blagim i mekim glasom	3
Nastavnici govore grubim glasom	3
Nastavnici znaju „potapšati“ učenike za vrijeme razgovora	4
Nastavnici govore dovoljno glasno	4
Nastavnici govore prethito	1
Govor nastavnika mi je nerazumljiv	3
Nastavnici govore brzo	2
Nastavnici govore sporo	3
Nastavnici govore standardnim književnim jezikom	4
Nastavnici ponove ako ih nešto nismo razumjeli	4
Nastavnici ponekad kažu nešto o svom životu	4
Nastavnici koriste humor na nastavi	4
Nastavnik mi se obraća na način na koji bih se mogao/la ja njemu obratiti, a da pritom ne kršim pravila pristojnog ponašanja (npr. Molim vas, pogledajte na ploču!)	5
Nastavnik mi se obraća na način da kada bih se ja njemu tako obratio prekršio bi pravila pristojnog ponašanja (npr. Ej vi tamo, pazite i gledaj na ploču!)	5

S obzirom da je naš peti zadatak bio da utvrdimo kako ispitanici procjenjuju opterećenost učenika u školama, a peta hipoteza je glasila „H5. Pretpostavljamo da će opterećenost učenika u školama biti povećana, mada postoji i mogućnost podijeljenih mišljenja“ te smo analizom deskriptivne statistike izračunali mod koji nam govori koji se rezultat u jednoj distribuciji podataka najčešće pojavljuje. Ispitanici su pored ponuđenih tvrdnja pomoću Likertove skale mogli zaokružiti odgovore (od 1 – uopće se ne slažem do 5 – potpuno se slažem). Na tabeli 7 ćemo vidjeti koji to

oblik opterećenosti najčešće dominira kod ispitanika u odnosu na ponuđene tvrdnje.

Tabela 7. Procjena opterećenosti učenika u školama od strane ispitanika

Moram učiti napamet mnogo činjenica i tačne definicije	5
Ono što naučimo možemo primijeniti u svakodnevnom životu	4
Dobivamo previše/preteške domaće zadaće	5
Broj školskih sati kroz sedmicu je prevelik	5
Nastavnici koriste računala i projektore za vrijeme nastave	4
Broj učenika u mom razredu je prevelik	1
Naši nastavnici razgovaraju s učenicima o osobnim problemima učenika	3
Naši nastavnici se prema učenicima odnose više kao dobri prijatelji, a ne samo kao strogi stručnjaci	3
Kada učenici žele o nečemu razgovarati nastavnici će uvijek naći vremena za razgovor	3
Atmosfera u razredu utječe na moje zadovoljstvo školom	5

ZAKLJUČAK

Istraživanje na kojem se zasniva ovaj naučni rad, usmjereno je na značaj i utjecaj emocija na komunikacioni proces i interakciju između učenika i nastavnika u školi. U radu smo nastojali ukazati na važnost emocija u našem životu, detaljno smo ih obradili, te smo identificirali ona emocionalna stanja koja učenici doživljavaju u nastavnom procesu, kao i njihova obilježja, zatim stil rada kojim se nastavnici služe, kao i na značaj komunikacije i interakcije između nastavnika i učenika, te opterećenost učenika u školama. Mi smo kroz rad nastojali da navedeno o emocijama i detaljnije objasnimo.

Emocije se javljaju svakodnevno, u svakoj našoj radnji pa i komunikaciji s ljudima, one uvijek teže nekom cilju. Emocije utječu na sve segmente učeničkog života, pa je tako i u nastavi važno da one ostanu pozitivne kod učenika, kako bi oni mogli ostvarivati uspješnu komunikaciju s nastavnicima i učenicima, kako bi ostala pozitivna razredna klima i kako bi učenici na taj način dolazili do zadovoljavajućih rezultata. Emocionalne reakcije učenika sužavaju ili proširuju percepciju, skraćuju ili produžuju pažnju te ometaju ili pospješuju pamćenje te preko tih funkcija imaju snažan utjecaj na uspješnost nastavnog procesa. Stil rada nastavnika određen je na osnovu stavova učenika. Da li nastavnik svojim ponašanjem i metodama rada odražava demokratičnost ili autoritarnost uveliko utječe na odnose u razredu jer ono je vrlo često način na koji nastavnik balansira svoje zahtjeve, potrebe i uloge u razredu. Na stavove ispitanika utječe i komunikacija nastavnika (verbalna i neverbalna) jer ona je preduvjet za stvaranje dobrih interpersonalnih odnosa. Pomoću komunikacije u razredima se stvara defenzivno-prijeteća ili podržavajuće-otvoreno-saradnička klima. U našem istraživanju na osnovu stavova ispitanika je utvrđena i velika opterećenost u školama jer učenici smatraju da treba da imaju više slobodnog vremena.

Istraživanja su pokazala kako učenici preferiraju emocionalne kvalitete kod nastavnika kao što su vedra narav, veselost, optimističnost, osobe pune razumijevanja, ljubavi i topline, zabavne osobe, osjećajne, sretne i nježne. Također, odbijaju ih osobe

kod kojih prevladavaju negativne emocije (Bognar, Kragulj, 2009). Emocionalne reakcije učenika u velikoj su vezi s procesom učenja, odnosno njegovim ishodima i rezultatima tako da emocionalne reakcije radoznalosti, oduševljenja i radosti doprinose uspjehu, dok naprotiv negativne emocionalne reakcije učenika doprinose neuspjehu. Pozitivne emocije u nastavi treba svakako iskoristiti jer djeluju na uspješno rješavanje različitih nastavnih problema, aktiviraju misaone procese višeg reda te značajno utječu na kreativnost (Rijavec, Miljković, Brdar, 2008). Tako se uspješnom nastavom smatra ona nastava koja će kod učenika izazvati ugodu i radost te ona nastava koja odgovara potrebama učenika za ličnim rastom i razvojem (Bognar, Kragulj, 2009). Kreativne i poticajne aktivnosti tokom izvedbe nastave, koje uvažavaju aktivitet učenika i usmjerene su prema onome što učenik radi, zasigurno će pomoći u razvijanju pozitivnih emocionalnih učeničkih reakcija.

LITERATURA

- Bakić-Tomić, Lj. (2012). Predavanje-Obrazovna komunikologija 1 i 2, Zagreb
- Boekaerts, M. i Cascallar, E. (2006). How far have we moved toward the integration of theory and practice in self-regulation? *Educational Psychology Review*, 199-210
- Boffo, V. (2007). *Comunicare a scuola*. Milano: Apogeo
- Bognar, L., Kragulj, S. (2009). *Emocije u nastavi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja
- Bognar, L., Dubovički, S. (2012). *Emocije u nastavnom procesu*. Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje, 135-163
- Bošnjak, B. (1997). *Drugo lice škole*. Zagreb: Alinea
- Brajša, P. (1993). *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine
- Bratanić, M. (2002). *Paradoks odgoja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
- Brophy, J. (1986). Teacher influences on student achievements. *American Psychologist*, 1069-1077
- Burić, I. (2008). Uloga emocija u obrazovnom kontekstu – teorija kontrole i vrijednosti. *Suvremena psihologija*, 77-92
- Chabot, D., Chabot, M. (2009). *Emocionalna pedagogija*. Zagreb: Educa
- Čaušević, R. (2007). *Psihološke osnove i prevencija trauma*, 95-96
- Čerepinko, D. (2012). *Komunikologija: Kratki pregled najvažnijih teorija, pojmova i principa*, Varaždin
- Čudina-Obradović, M. i Težak, D., (1995). *Mirotvorni razred: priručnik za učitelje o mirotvornom odgoju*, Zagreb
- Deci, E. L. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum
- Fry, P. S., Coe, K. J. (1980). Interaction among dimensions of academic motivation and classroom social climate: A study of the perceptions of junior high and high school pupils. *British Journal of Educational Psychology*, 33-42
- Goetz, T., Pekrun, R., Hall, N., Haag, L. (2006). Academic emotions from a social-cognitive perspective: Antecedents and domain specificity of students' affect in the context of Latin instruction. *British Journal of Educational Psychology*, 289-308
- Goleman, D. (2000). *Emocionalna inteligencija u poslu*, Mozaik knjiga, Zagreb
- Goleman, D. (2007). *Emocionalna inteligencija – zašto je važnija od kvocijenta inteligencije*. Zagreb: Mozaik knjiga
- Goodenow, C. (1993). Classroom belonging among early adolescent students: Relationships to motivation and achievement. *Journal of Early Adolescence*, 21-43
- Greenspan, S. I., Benderly, B. L. (1997). *The growth of the mind and the endangered origins of intelligence*. Reading, Massachusetts: Perseus Books
- Huitt, W. (2003). *A transactional model of the teaching/learning process*. Valdosta, GA: Valdosta State University. Preuzeto s <http://www.edpsycinteractive.org/materials/tchlrmnd.html>
- Ilić, M., (2006). *Školska pedagogija*, Učiteljski fakultet u Užicama, Užice

INFORMACIJE O AUTORIMA

Senida Ćosić

Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Sjeverni logor bb, Mostar
e-mail: seny94@hotmail.com

Redžo Čaušević

Univerzitet u Sarajevu, Fakultet zdravstvenih studija, Bolnička 25, Sarajevo
e-mail: causevic_r@msn.com

Jasmina Mihić

Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Sjeverni logor bb, Mostar
e-mail: jasminamihic@hotmail.com